

Οι θεολογικές σπουδές στην Ελλάδα, προοπτικές μέλλοντος

του Καθ. Αλέξανδρου Σταυρόπουλου

Στήν ἀρχή τῆς εἰσήγησής μου θά μπορούσα νά ἰσχυρισθῶ ὅτι τό Α΄ Θεολογικό Συμπόσιο τῶν δύο Θεολογικῶν Σχολῶν Ἀθηνῶν καί Θεσσαλονίκης εἶναι ὁ τόπος ὅπου "τό χθές συναντάει τό αὔριο σήμερα". Στό συνέδριο αὐτό, ἀπό μία κριτική τοποθέτηση ἔναντι τοῦ παρελθόντος, ἐνατενίζουμε τό μέλλον τῶν θεολογικῶν σπουδῶν στήν Ἑλλάδα μέσα ἀπό τούς προβληματισμούς τοῦ παρόντος. Τί μέλλει γενέσθαι; Αὐτό, βέβαια, θά ἐξαρτηθεῖ ἀπό συγκεκριμένες ἀπαντήσεις σέ ἐρωτήματα πού περιχαράσσουν αὐτές τίς σπουδές.

Θά ἐπιχειρήσω νά προσεγγίσω τό θέμα ἐξετάζοντας, ὅσο αὐτό μοῦ εἶναι δυνατό στά χρονικά ὅρια πού διαθέτω, τίς ἐξῆς παραμέτρους : τό ὑποκείμενο καί τό ἀντικείμενο αὐτῶν τῶν σπουδῶν, τό ποιός, δηλαδή, σπουδάζει καί ποιός διδάσκει ἀφ' ἑνός καί τό τί σπουδάζει ἢ διδάσκει ἀφ' ἑτέρου, σέ ποιὰ ζητήματα ἢ θέματα ἐκτείνεται , δηλαδή, τό περιεχόμενο τῶν σπουδῶν· ποιός εἶναι ὁ τόπος ὅπου λαμβάνουν χώρα αὐτές οἱ σπουδές, τό πού· ὁ χρόνος κατά τόν ὁποῖον πραγματοποιοῦνται, τό πότε· ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖον ἐκτελοῦνται, τό πῶς· ὁ λόγος ἢ οἱ λόγοι ἐξ αἰτίας τῶν ὁποῖων ἀναλαμβάνονται, τό γιατί· ὁ σκοπός στόν ὁποῖον ἀποβλέπουν, τό πρός τί. Ὅπως καταλαβαίνετε, οἱ ἀπαντήσεις σέ ὅλα αὐτά δέν εἶναι εὐκολες, ὅταν μάλιστα θά πρέπει νά μᾶς καθοδηγήσουν νά ὀργανώσουμε καλύτερα αὐτές τίς σπουδές καί μάλιστα ὅταν πού γίνεται λόγος αὐτή τή στιγμή γιά "πανεπιστήμια ποιότητας" ("Τύπος τῆς Κυριακῆς" 2 Μαΐου 2004, σ. 32).

Τό ποιός σπουδάζει Θεολογία σήμερα, ἡ σύνθεση, δηλαδή, τοῦ φοιτητικοῦ πληθυσμοῦ τῶν Σχολῶν μας, εἶναι κάτι πού ἐμᾶς τούς διδάσκοντες στίς Θεολογικές Σχολές μᾶς ἀπασχόλησε καί μᾶς ἀπασχολεῖ σοβαρά.

Ὅχι τόσο τά ποσοστά σέ ἄνδρες καί γυναῖκες πού ἐγγράφονται σ' αὐτές, ἢ τό ἄν προέρχονται ἀπό τήν περιφέρεια ἢ τό κέντρο, ἀπό οἰκονομικά εὐπορες ἢ ἀδύνατες τάξεις, ἀπό περισσότερο ἢ λιγότερο μορφωμένες οἰκογένειες κ.λπ. Μᾶς ἐνδιαφέρει κυρίως ἡ ἐκ μέρους τους ἐπιλογή. Ἄν δηλαδή, ὁ φοιτητής ἢ ἡ φοιτήτριά μας ἤθελε νά σπουδάσει Θεολογία, ἢ τοῦ τό ἐπέβαλαν ἢ βρέθηκε σέ Τμήμα Θεολογίας ἢ Ποιμαντικῆς ἢ Κοινωνικῆς Θεολογίας, γιατί ἔτσι, κατόπιν "μοριακῆς" ἀναλύσεως, συνεπέρανε ὁ ἠλεκτρονικός ὑπολογιστής καί τόν κατέταξε ἐκεῖ ἢ ἄλλου.

Τέτοιο ζήτημα δέν ἀντιμετωπίζουν μόνο οἱ ὑποψήφιοι τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν ἢ Τμημάτων. Εἶναι πάγιο πρόβλημα ὅλων τῶν ὑποψηφίων γιά ὅλες τίς σφαῖρες τοῦ ἐπιστητοῦ στήν ἐλληνική ἐκπαίδευση. Εἶναι ἴσως ἡ σημαντικότερη πηγή παραγωγῆς ἀνικανοποίητων πολιτῶν πού ἡ Πολιτεία πρέπει σοβαρά νά ἀντιμετωπίσει, ἀλλά καί ἡ Ἐκκλησία, καί ὄχι μόνο στό σκέλος πού ἀφορᾷ στίς θεολογικές σπουδές.

Γιά τούς ὑποψηφίους ἀλλά καί τούς φοιτητές τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν αὐτό τό θέμα παρουσιάζει ιδιαίτερη ὀξύτητα. Ἡ Θεολογία δέν εἶναι μία σάν τίς ἄλλες ἐπιστῆμες. Μ' αὐτό πού λέμε δέν ἐκφραζόμαστε ἀξιολογικά. Παρουσιάζει ὀπωσδήποτε ἰδιομορφία. Καί ἐκεῖνοι πού τήν ἐπιλέγουν σκοπεύουν σ' αὐτή τή διαφορά ἢ ἔπρεπε νά σκοπεύουν. Ἀνάλογη μάλιστα ἔπρεπε νά εἶναι καί ἡ προετοιμασία καί ἡ πληροφόρησή τους. Δέν νομίζω ὅμως ὅτι γίνεται κάτι τέτοιο συστηματικά. Ὁ σχολικός καί ἐπαγγελματικός προσανατολισμός δέν δίνει τόν καλύτερο ἑαυτό του ἐτοιμαζοντας τούς νέους μας γιά τά Ἀνώτατα ἢ ἄλλα Ἐκπαιδευτικά Ἰδρύματα.

Παραμένει, λοιπόν, ἕνα μεῖζον πρόβλημα πού θά ἔπρεπε νά τό διερευνήσουμε συστηματικά μέ τά νέα δεδομένα πού ἔχουν προκύψει. Θά ἔπρεπε στήν ἔρευνα νά περιληφθεῖ ἐπίσης ἡ βαθμολογία εἰσαγωγῆς καί ὁ βαθμός ἐξαγωγῆς (πτυχίου) καθώς καί οἱ ἐπιλογές μαθημάτων κατά τή διάρκεια τῶν σπουδῶν καί τά κριτήρια ἐπιλογῆς. Τότε μόνον θά εἴμαστε σέ θέση νά προωθήσουμε τό εἰδικό αἴτημα γιά χωριστές εἰσαγωγικές ἐξετάσεις στίς Σχολές μας χωρίς αὐτό νά σημαίνει ἀποκλεισμό κάποιων ἀπό τίς θεολογικές σπουδές.

Τό ποιός διδάσκει εἶναι καί αὐτό ἕνα ζήτημα πού χρήζει πολλῆς προσοχῆς καί ἔχει τεθεῖ συχνά πρός συζήτηση. Ἄν θά πρέπει ὁ κατέχων ὀργανική θέση καθηγητῆς νά εἶναι τουλάχιστον πτυχιούχος καί διδάκτωρ Θεολογίας πέραν τῶν ἄλλων ἐξειδικευμένων σπουδῶν τοῦ στό ἀντικείμενο πού θά διδάξει. Μέ ποιὰ κριτήρια θά ἐπιλέγονται οἱ ἐπισκέπτες καθηγητές καί οἱ διδάσκοντες "θύραθεν" γνωστικά ἀντικείμενα;

Τό τί σπουδάζει κάποιος καί τό τί διδάσκει τό διδακτικό προσωπικό ἐξαρτᾶται ἀπό τό πρόγραμμα πού ὑπό τις παροῦσες συνθήκες ἔχει καθιερωθεῖ ὡς ἐνδεικτικό καί εἶναι ἐνδεδειγμένο γιά νά προσφέρει μία ὀλοκληρωμένη κατάρτιση στή θεολογική ἐπιστήμη. Ὑποθέτουμε ὅτι σέ κάθε Σχολή καί Τμήμα, εἶναι προϊόν μιᾶς μακρᾶς καί δοκιμασμένης σκέψεως γιά τό ἐπίπεδο καί τήν ἔκταση σπουδῶν πού πρέπει νά ἀποκομίσει ὁ φοιτητής κατά τή διάρκεια τῆς φοίτησής του στή Σχολή. Ὅπωςδήποτε ἕνα πρόγραμμα δέν πρέπει νά εἶναι στατικό ἀλλά νά περιέχει ἕνα δυναμισμό καί δυνατότητα προσαρμογῆς σέ νέες συνθήκες καί ἀνάγκες καί ἐξαρτᾶται καί ἀπό τό πρὸς τί.

Θά θέταμε τό ζήτημα ὡς ἑξῆς : Τί ἀκριβῶς ἐπιθυμεῖ ἡ πανεπιστημιακή θεολογική κοινότητα ἀπό τόν φοιτητή; Τί ἔργο καλεῖται νά ἐπιτελεσει ὁ φοιτητής ἢ ἡ φοιτήτρια μέ τά ἐφόδια τά ὁποῖα τοῦ δίδει ἡ Θεολογική Σχολή στό Τμήμα του;

Μέχρι τώρα οἱ φοιτητές μας σπουδάζοντας Θεολογία εἶχαν σάν στόχο τους νά διορισθοῦν στό Δημόσιο ὡς θεολόγοι - καθηγητές ἢ νά χειροτονηθοῦν καί νά ὑπηρετήσουν τήν Ἐκκλησία ὡς κληρικοί. Ἀκόμη καί μέ αὐτή τή στοχοθεσία τά προγράμματα σπουδῶν ἐπιδέχονται ὅπωςδήποτε βελτιώσεις ἔτσι ὥστε νά θωρακίσουν μέ ὅ,τι καλύτερο τις δυνατότητες ἑνός θεολόγου καθηγητή ἢ ἑνός ἱερέως γιά ν' ἀντιμετωπίσει τόν σύγχρονο κόσμο. Τί συμβαίνει ὅμως ὅταν λόγω τῆς στενότητος τοῦ ἐπαγγελματικοῦ χώρου πολλοί ἐκ τῶν ἀποφοίτων μας δέν ἔχουν καμμία διέξοδο στήν ἀγορά ἐργασίας καί ἀντιμετωπίζουν μέ δέος τήν πιθανότητα νά μείνουν ἀνεργοί ἢ νά κινηθοῦν πρὸς ἀλλότριες κατευθύνσεις μέ κίνδυνο νά ἀλλοτριωθοῦν ἀσκώντας μία ἐργασία διαφορετική ἀπό ἐκείνην γιά τήν ὁποία καταρτίστηκαν;

Θά πρέπει, βέβαια, νά τονιστεῖ ὅτι κατ' ἀρχήν οἱ πανεπιστημιακές σχολές δέν εἶναι σχολές ἐπαγγελματικῆς καταρτίσεως ὥστε νά παρέχουν μέ τή λήψη πτυχίου καί εὐκαιρίες ἐπαγγελματικῆς διεξόδου. Ἀσφαλῶς οἱ λεγόμενες καθηγητικές σχολές ἀλλά καί τά Παιδαγωγικά Τμήματα κατευθύνουν τούς πτυχιούχους τους πρὸς μίαν ἀπασχόληση ἐκπαιδευτική ἀνεξάρτητα ἀπό τις ὑφιστάμενες δυνατότητες ἀπορροφήσεως τοῦ συγκεκριμένου ἀνθρώπινου δυναμικοῦ.

Νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ αὔξηση θέσεων εἰσαγωγῆς στά Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικά Ἰδρύματα δέν συμβαδίζει πάντοτε μέ τήν ἀπορροφητικότητα τῆς ἀγορᾶς στό συγκεκριμένο γνωστικό ἀντικείμενο. Γιά παράδειγμα ἡ αὔξηση θέσεων γιά τό 2004-2005 στά Τμήματα Κοινωνικῆς Θεολογίας Ἀθηνῶν (+35) καί Ποιμαντικῆς καί Κοινωνικῆς Θεολογίας Θεσσαλονίκης (+10) δέν ἀντιστοιχεῖ καί σέ ὑψηλή ζήτηση αὐτῶν τῶν τμημάτων ἀπό τούς ὑποψηφίους οὔτε καί σέ ἀπορρόφηση τῶν πτυχιούχων τους ἀπό τήν ἀγορά ἐργασίας (βλ. "Καθημερινή" 29 Φεβρουαρίου 2004, σ. 28).

Ἀξίζει, ὅμως, νά τεθεῖ τό ἐρώτημα , ἐάν καί κατά πόσον ἡ Δημόσια ἢ ἡ Ἰδιωτική Ἐκπαίδευση καί ἡ Ἐκκλησία εἶναι οἱ μόνες δυνατότητες ἐργοδοσίας τῶν πτυχιούχων μας πού θά τούς ἀπασχολήσουν ὡς καθηγητές ἢ ὡς ἱερεῖς.

Παραμένει, βέβαια, ἀνοιχτό, ἀκόμα, ἐάν καί κατά πόσον ἡ κατάρτιση πού παρέχουν οἱ Θεολογικές Σχολές στά Τμήματά τους εἶναι ἐπαρκῆς καί ὡς πρὸς αὐτές τις δύο κατευθύνσεις.

Δέν ἐπιθυμῶ, ἀσφαλῶς, αὐτή τή στιγμή νά θίξω τό ζήτημα τῆς μελλοντικῆς φύσεως καί θέσεως τοῦ μαθήματος τῶν Ὀρησκευτικῶν (τάξεις, ὥρες) καί ἄρα καί τῆς ἀπασχόλησης τῶν καθηγητῶν ἢ ἀκόμα τό ζήτημα τῶν δυνατοτήτων τῆς Ἐκκλησίας σέ θέσεις ἐφημεριακοῦ κλήρου.

Παραμένει ἐπίσης ἀνοιχτό τό ἐρώτημα πρὸς συζήτηση ὡς πρὸς τήν ἀξιοποίηση τοῦ θεολογικοῦ ἀνθρώπινου δυναμικοῦ, ἀνδρικοῦ καί γυναικειοῦ, στούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, πού θά ἦταν καί μία συμβολή ἐκ μέρους Τῆς γιά τήν μερική τουλάχιστον ἐπίλυση τοῦ προβλήματος τῆς ἀνεργίας τῶν θεολόγων.

Ἐάν ἐπιμείναμε γιά λίγο στό ζήτημα τῆς ἐπαγγελματικῆς ἀποκατάστασης τῶν θεολόγων ἦταν γιά νά ἐντοπίσουμε τις δυσκολίες καί γιά νά τονίσουμε τήν ὑπό τις παροῦσες συνθήκες ἐπικρατοῦσα ρεαλιστική ἄποψη ὅτι "εἶναι πολυτέλεια νά σπουδάζεις χωρίς ἕναν ἐπαγγελματικό στόχο". Καίτοι βέβαια πρῶτος στόχος τῶν παιδιῶν καί τῶν οικογενειῶν τους πού ἐπιδιώκουν τήν εἰσαγωγή τους στά Α.Ε.Ι παραμένει αὐτή αὕτη ἢ εἰσαγωγή καί ἀπό ἐκεῖ καί μετά βλέπουν καί κάνουν ἢ κάνουν καί βλέπουν.

Στίς βασικές, λοιπόν, προοπτικές τῶν Θεολογικῶν Σπουδῶν στήν Ἑλλάδα ἐναπόκειται νά προσδιοριστοῦν οἱ στόχοι μιᾶς θεολογικῆς ἐκπαίδευσης. Τί εἶδους Θεολόγους θέλουμε νά καταρτίσουμε καί τί εἶδους Θεολογία

θέλουμε να προβάλλουμε;

Όπωςδήποτε οι Θεολογικές μας Σχολές και σπουδές θεραπεύουν και καλλιεργούν την Όρθοδοξη Θεολογία βασισμένη στον άποκαλυφθέντα λόγο του Θεού, έρμηνευμένο ιστορικά και άποτυπωμένο συστηματικά. Διατηρούν την άρρηκτη σχέση τους με την Όρθοδοξη Έκκλησία και την πράξη Της. Άν οι θεολογικές μας Σχολές διατηρούν τον όμολογιακό τους χαρακτήρα δεν είναι γιατί έκλαμβάνουν την Όρθοδοξία ως μία από τις πολλές υπάρχουσες Όμολογίες αλλά γιατί όμολογούν τον δεσμό τους με την παράδοση της όρθόδοξης καθολικής Έκκλησίας και έκλαμβάνουν την Θεολογία ως έκκλησιαστικό χάρισμα. Τουτό ώθει την Θεολογία να διαλέγεται και να εισέρχεται σε κοινωνία και έπικοινωνία με τον σύγχρονο άνθρωπο, την κοινωνία, τις έπιστήμες και τον κόσμο. Ό θεολογικός λόγος μεταπλάθεται σε θεολογική γλώσσα, ή όποια εμπλουτίζεται και με τους θησαυρούς των άλλων γλωσσών των έπιστημών του ανθρώπου. Η θεολογία τελικά γίνεται "πέραςμα" στον κόσμο. Ξεφεύγει, δηλαδή, από τον κακώς έννοούμενο χαρακτηρισμό της θεολογίας ως "άκαδημαϊκής" ένασχολήσεως, ως άπομακρης, δηλαδή, από τά πράγματα διατριβής και έπιχειρεί ό λόγος της να είναι έμπρακτος και ή πράξη της έλλόγιμη.

Αυτό που άναφέρθηκαν πιο πάνω βοηθούν ώστε ή Όρθόδοξη Θεολογία, ή όποια καλλιεργείται στις Θεολογικές μας Σχολές και ή διδασκαλία της ή όποια διαμορφώνεται στο πρόγραμμα σπουδών τους, να μήν παραμείνει στεγανή και άδιάβροχη αλλά να διατηρήσει την άνοικτότητά της προς πᾶσαν κατεύθυνση : των άλλων Θεολογιών, των άλλων θρησκείων, των άλλων έπιστημών, πολιτισμών και τεχνών. Και αυτό βέβαια θά γίνει με βάση τις συγκεκριμένες άρχές της πρόσληψης, της συνεργίας, της εμπειρίας και της φιλοκαλίας.

Μία τέτοια αντίληψη όδηγεϊ στην υιοθέτηση του τριπλού αξιώματος των σύγχρονων πανεπιστημίων που είναι ή έρευνα, ή διδασκαλία και οι έφαρμογές.

Η διδασκαλία δεν μπορεί να είναι μία από καθέδρας και να άρκεϊται σε μία μόνο στις πανεπιστημιακές αίθουσες διεξαγωγή της διδασκαλίας. Άπαιτείται ή συμμετοχή και συνεργασία των φοιτητών και φοιτητριών στη διδακτική διαδικασία, κάτι που τους προετοιμάζει ως μέλλοντες και μέλλουσες διδάσκοντες και διδάσκουσες. Όφείλει τό πρόγραμμα να φροντίζει με εκπαιδευτικές και ποιμαντικές έπισκέψεις επί τόπου να διεγείρει τό ένδιαφέρον τους για μάθηση· να καλλιεργεί την έρευνητική και συγγραφική έφεσή τους με την έκπόνηση φροντιστηριακών έργων και τή συμμετοχή τους σε έρευνητικά προγράμματα· να προσελκύει την προσοχή τους με την προβολή όπτικοακουστικών προγραμμάτων και τή σύνδεσή τους με τό διαδίκτυο.

Όσον άφορᾷ τά "νέα" προγράμματα πιθανόν μία άναδιάρθρωση ή άναδιάταξη των τομέων να προσέφερε καλύτερες λύσεις στο Πρόγραμμα. Άκόμη, ή διαφοροποίηση σε μαθήματα κορμού και έπιλογής (ή και ή εισαγωγή έλευθέρων μαθημάτων) και ό καθορισμός των προαπαιτούμενων βασικών μαθημάτων θά διευκόλυνε στοιχειώδεις άπαιτήσεις, άν μάλιστα προηγείτο ένας προπαιδευτικός κύκλος μαθημάτων γλωσσικών, μεθοδολογίας, άνθρωπολογικών έπιστημών. Κατά τή γνώμη μου συνιστάται ή δημιουργία ενός άτυπου Τομέα που θά διαχειρίζεται τον κύκλο των προπαιδευτικών μαθημάτων. Μπορούν όμως να παραμείνουν διεσπαρμένα όπως έως τώρα στους διαφόρους Τομείς.

Θά χρειαστεί επίσης άναθεώρηση του ένδεικτικού προγράμματος σπουδών ώστε να υπάρξει μία λογική άκολουθία στη σειρά, άφου ληφθούν υπ' όψη ή δυσκολία των μαθημάτων, ή σχέση γενικής παιδείας και ειδικευμένης γνώσης, ή επανεκτίμηση των επί μέρους υπό την όπτική του γενικού. Η έπιδιωκτέα εκπαιδευτική διαδικασία παρομοιάζεται εϋστοχα με μία κλεψύδρα : όφείλει να έχει ευρεία βάση εκκίνησης, ώστε να παρέχει έπαρκείς προσλαμβάνουσες παραστάσεις· να στενεύει έν συνεχεία προσφέροντας την έμβάθυνση της εξειδίκευσης και να άποκαθιστᾷ τό εϋρος της στο τέλος, ώστε τό επί μέρους να επανεκτιμᾶται υπό την όπτικήν του γενικού (Έλένη Γλύκατζη - Άρβελέρ).

Όλα αυτά μᾶς φέρνουν και στο ζήτημα των εξειδικεύσεων στο χῶρο της σπουδής της Όρθόδοξης Θεολογίας τόσο στο πλαίσιο του προπτυχιακού όσο και του μεταπτυχιακού κύκλου σπουδών. Για κάτι τέτοιο θά ληφθούν υπ' όψη και οι γενικότερες ρυθμίσεις των Α.Ε.Ι. που λαμβάνονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Άν δεχθούμε, λοιπόν, έναν διετή προπαιδευτικό κύκλο που να περιλαμβάνει και τά βασικά θεολογικά μαθήματα θά μπορούσε ένας έπόμενος διετής κύκλος να προετοιμάζε με τή λήψη του πτυχίου σε μία κατ' άρχην ειδίκευση :

• α) για θεολόγους καθηγητές στη Μέση και Στοιχειώδη Έκπαίδευση - γίνεται πολύς λόγος τώρα τελευταία-

,β) για θεολόγους που να μπορούν να εξυπηρετήσουν ως ποιμαντικοί επιστημονικοί συνεργάτες ανάγκες των ένοριών και της εκκλησιαστικής κοινωνικής διακονίας και γ) για θεολόγους που ή θεωρητική τους έφεση θα τους έτοιμαζε για θεμελιώδη επιστημονική έρευνα στους διάφορους θεολογικούς κλάδους. Απομένει τό πῶς τῆς ὀργανώσεως τῶν μεταπτυχιακῶν κύκλων σπουδῶν Α΄ (Master) καί Β΄ (διδακτορικοῦ). Ὁ Α΄ κυρίως Κύκλος θά μπορούσε νά ὀδηγεῖ σέ ἐξειδικευμένου τύπου κατάρτιση αὐξημένων προσόντων ἔτσι ὥστε τό μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης νά ἀναγνωρίζεται καί ἀπό κρατικούς φορεῖς καί νά ἔχει ἀπήχηση στήν εὐρύτερη ἀγορά ἐργασίας.

- Θά μπορούσε κάτι τέτοιο νά λειτουργήσῃ καί διατμηματικά. Θά μπορούσε νά περιλάβῃ μαθήματα καί πρακτικές ἀσκήσεις στήν συμβουλευτική καί τή κοινωνική ἐργασία καί οἱ ἀπόφοιτοί μας θά μπορούσαν νά ἐργασθοῦν σέ ὑπηρεσίες ὑγείας, σχολικές μονάδες, φορεῖς κοινωνικῆς πρόνοιας καί ἀνάλογες ἐκκλησιαστικές ὑπηρεσίες.

- Μιά ἄλλη ειδίκευση θά ἦταν ἐκείνη πού θά ὀλοκλήρωνε σπουδές γύρω ἀπό τή θεωρία καί πράξη τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς μέ ἔμφαση στό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν καί τήν Κατήχηση. Θά λαμβάνονται ἐπίσης ὑπ' ὄψη μαθήματα τοῦ σχολικοῦ προγράμματος ὅπως ἡ ἀγωγή ὑγείας, ἡ περιβαλλοντική ἐκπαίδευση κ.λπ. ἔτσι ὥστε οἱ ἀπόφοιτοί αὐτοῦ τοῦ προγράμματος νά μπορούν κατὰ προτεραιότητα νά διδάσκουν τέτοιου τύπου μαθήματα στήν Μέση καί τήν Κατώτερη Ἐκπαίδευση.

Ὅλα αὐτά στοιχειοθετοῦν προτάσεις πού μπορεῖ νά καταστοῦν γόνιμες γιά τή συζήτηση πού θά ἀκολουθήσῃ ὡς πρός τίς προοπτικές μέλλοντος τῶν θεολογικῶν σπουδῶν στήν Ἑλλάδα.

Ἐκεῖνο πού θά ἤθελα νά τονίσω τελειώνοντας, καί πού βγαίνει καί ἀπό μία μικρή ἐρευνα πού ἔκανα μεταξύ τῶν μεταπτυχιακῶν φοιτητῶν τοῦ Προγράμματος "Ποιμαντική Θεολογία καί Ἀγωγή" μέ ἀφορμή τό παρόν συνέδριο, εἶναι νά μπορέσουμε νά ἐπαναφέρουμε ὡς κανόνα στή θρησκευτική καί θεολογική μας ἐκπαίδευση αὐτό πού ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία κατανοοῦσε ὑπό τόν ὄρο παιδεία καί πού τό ὑπενθύμιζε πάντοτε ὁ ἀείμνηστος π. Ἀλέξανδρος Σμέμαν, τήν "ἀδιαίρετη, δηλαδή, ἐνότητα διδασκαλίας, ἐμπειρίας καί πνευματικῆς προσπάθειας" (βλ. Α.Μ. Σταυροπούλου, Συμβουλευτική Ποιμαντική, σ. 90 Σ15).

Γιά τούς νέους θεολόγους καί τούς φοιτητές μας θά πρότεινα τελικά μία προσευχή καί θά τούς παρακαλοῦσα νά τήν λένε καθημερινά προσοικειούμενοι τόν Οἶκο τοῦ Ὁρθοῦ τῆς ΚΘ΄ Ἰουνίου, ἡμέρα μνήμης τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καί Παύλου :

" Τράνωσόν μου τήν γλῶτταν Σωτήρ μου,

πλάτυνόν μου τό στόμα· καί πληρώσας αὐτό,

κατάνυξον τήν καρδίαν μου,

ἵνα οἷς λέγω ἀκολουθήσω,

καί ἅ διδάσκω, ποιήσω πρῶτος·

πᾶς γάρ ποιῶν καί διδάσκων, φησίν,

οὗτος μέγας ἐστίν·

ἐάν γάρ λέγω μή πράττων,

ὡς χαλκός ἡχῶν λογισθήσομαι.

Διό λαλεῖν μοι τά δέοντα,

καί ποιεῖν τά συμφέροντα δώρησαι,

ὁ μόνος γινώσκων τά ἐγκάρδια ".

Σ' αυτό τό σημείο σάν μήνυμα πρὸς τοὺς ἴδιους νέους ἐπιτρέψτε μου νά μεταφέρω ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ μία συνέντευξη τοῦ μακαριστοῦ πρυτάνεως τῶν Ὁρθοδόξων θεολόγων π. Δημητρίου Στανιλοάε πού δημοσιεύτηκε πρὶν δεκαπέντε χρόνια στὴν ἐφημερίδα "Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια" (16.4. -1.5. 1989 σ.11).

- Πάτερ Δημήτριε, ἐάν θά ζητοῦσε κανεὶς νά ἐπιλέξει μονάχα μιὰ κατηγορία ἀνθρώπων, στὴν ὁποία θά μεταφέρετε κάποιο μήνυμα, ποιοὶ θά ἦταν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ ποιό τό μήνυμα;

- Θά ἀπευθυνόμουν στοὺς νέους θεολόγους καὶ θά τοὺς συμβούλευα : νά ἐμπιστεύονται τοὺς ἡλικιωμένους καὶ νά ἀξιολογήσουν τὰ ἐπιτεύγματά μας. Νά ξεκινήσουν ἀπὸ κεῖ πού φτάσαμε ἐμεῖς μετὰ ἀπὸ μακρὰ ἐμπειρία καὶ νά μὴν χάνουν τὸν καιρὸ τους ψάχνοντας ἀπ' τὴν ἀρχὴ τό δρόμο πρὸς τὴν ἀλήθεια.

Ἡ παράθεση ὑπομνήσεων τῶν δύο ἐξοχῶν ἐκπροσώπων τῆς Οἰκουμενικῆς Ὁρθοδοξίας μᾶς ἐπαναφέρει στὴν ἀληθῆ διάσταση τῆς ὀρθοδόξου Θεολογίας πού ὑπερβαίνει τὴν τοπικότητα καὶ ἀνοίγεται στὴν παγκοσμιότητα καὶ ἐπιδιώκει τὴν εἰρήνην τοῦ σύμπαντος κόσμου.

Σᾶς εὐχαριστῶ. Ἐπιλεγμένη Βιβλιογραφία

Γιὰ τὴ συγγραφή τῆς εἰσηγήσεως ὁ ὁμιλητὴς στηρίχτηκε κυρίως στοὺς κατὰ καιροὺς προβληματισμοὺς του γιὰ τὴ δομὴ καὶ τὴν ποιότητα τῶν θεολογικῶν σπουδῶν στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικόν. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔχουν καταγραφεῖ σὲ προηγούμενα κείμενα, στὰ ὁποῖα καὶ παραπέμπει τὸν ἀναγνώστη καθὼς καὶ σὲ ἄλλα συναδέλφων πού ἐκθέτουν ἀνάλογες ἢ καὶ διαφορετικὲς θέσεις.

ΒΑΛΛΙΑΝΑΤΟΥ Ἄγγελου, Σκέψεις γιὰ τὴ Θεολογία σήμερα, περ. "Σύναξη", τεύχος 22, Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 1987, σ. 37-43.

ΓΙΟΥΛΤΣΗ Β.Τ., Ἑλληνες πτυχιούχοι ὀρθοδόξων Θεολογικῶν Σχολῶν 1941-1975. Κοινωνιολογικὴ ἔρευνα. Θεσσαλονίκη, Ἐκδ. Ἀφῶν Κυριακίδη, 1977, 190 σ..

ΜΑΛΕΒΙΤΣΗ Χρήστου, Ἡ προδοσία τῶν ποιμένων. Λόγος προοιμιακός, στὴ μετάφραση τοῦ ἔργου τοῦ Πάουλ Τίλλιχ, Τὸ θάρρος τῆς ὑπάρξεως, Ἀθήνα, Ἐκδ. "Δωδώνη", 1976, σ. 9-19.

ΜΑΛΕΒΙΤΣΗ Χρήστου, Οἱ Θεολογικὲς Σχολές. Ἄρθρο στὴ στήλη Ἄνθρωποι καὶ Ἰδέες, τῆς ἐφημ. "Ἡ Καθημερινή" τῆς 23ης Μαρτίου 1991.

ΜΠΕΓΖΟΥ Μάριου Π., Τὸ μέλλον τοῦ παρελθόντος. κριτικὴ εἰσαγωγή στὴ θεολογία τῆς ὀρθοδοξίας. Ἀθήνα, Ἐκδ. Ἀρμός, 1993.

ΜΠΕΓΖΟΥ Μάριου Π., Ἡ νέα θεολογικὴ προοπτικὴ στὸ γύρισμα τοῦ αἰῶνα. Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Α. τ. ΛΣΤ', σ. 547-554, Ἐν Ἀθήναις 2001.

ΜΠΟΥΜΗ Π.Ι., Ἄν ... Ἀπὸ τὴν ὑποδοχὴ τῶν Πρωτοετῶν τοῦ ἔτους 1993-1994 (δισέλιδο φυλλάδιο ὑπομνήσεων).

ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ἀθανασίου Ν., Σπουδάζοντας θεολογία. Μιὰ ἀπόπειρα προσέγγισης τοῦ προβλήματος. Προλογικὸ σημείωμα Α.Μ. Σταυρόπουλος. Ἀθήνα 1996, 24 σ. Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν "Ἐφημέριο" 1996, σ. 210-211, 240-243.

ΠΑΤΣΑΒΟΥ Ἡλία Ι., Σύζευξις θεωρίας καὶ πράξεως εἰς τὴν Ποιμαντικὴν Θεολογικὴν Ἐκπαίδευσιν, περ. "Ὁ Ἐφημέριος" 1991, σ. 354-355· 1992, σ. 12-14, 45-46, 61-62. Ἀνάτυπον, Ἀθήνα 1993, 16 σ.

ΠΕΡΣΕΛΗ Ἐμμ. Π., Ἱστορικὲς πτυχές τῆς ἐλληνικῆς πανεπιστημιακῆς θεολογικῆς παιδείας. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περ. "Θεολογία" (τ. ΞΓ', 1992, τεύχος Δ', σ. 735-791).

SECOND INTERNATIONAL CONSULTATION OF ORTHODOX THEOLOGICAL SCHOOLS. Πρακτικὰ

τῆς ὁμωνύμου διασκέψεως πού ἔγινε στό Ὁρθόδοξο Θεολογικό Σεμινάριο τοῦ Ἁγίου Βλαδιμήρου στή Νέα Ὑόρκη, 12-19 Ἰανουαρίου 1982 καί ἐκδόθηκαν μέ ἐπιμέλεια τῆς Γενικῆς Γραμματείας τοῦ Συνδέσμου (Syndesmos), Κυριο 1985, 88 σ..

ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ Β.Θ., Ἡ σύσκεψις ἐπί τῆς παγκοσμίου θεολογικῆς ἐκπαιδεύσεως (1967). Ἀνάτυπον ἐκ τῆς "θεολογίας" Ἀθήναι 1968, 20 σ..

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α.Μ., Ποιμαντική θεολογική ἐκπαίδευση καί ἡ συμβολή τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας. Ἀνάτυπο ἀπό τήν Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Α. τ. ΚΔ', τιμητικό ἀφιέρωμα εἰς Κωνσταντῖνον Γ. Μπόννη, σ. 749-768. Ἀθήνα 1980. Βελτιωμένη μορφή, στοῦ ἰδίου, Συμβουλευτική Ποιμαντική, Ἀθήνα, Ἐκδ. Λύχνος, 1984, σ. 73-109.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α.Μ., Ἡ θεολογία " πέρασμα" στόν κόσμο; στοῦ ἰδίου, Θεραπευτική διακονία, Ἀθήνα 1989, σ. 78-82.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α.Μ., Χῶραι λευκαί πρός θερισμόν, σαράντα χρόνια μετά, περ. "Ὁ Ἐφημέριος" 1995, σ. 56-59 καί 152-154. Ἀνάτυπον, Ἀθήνα 1995, 24 σ.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α.Μ., Ἐκκλησιαστική Κοινωνική Διακονία, περ. "Ὁ Ἐφημέριος" 15 Μαΐου 1996, σ. 152-153. Παράγραφοι τοῦ ἄρθρου : Ἐκπαιδευτικά προγράμματα καί ἐμπειρίες ζωῆς. Ἔρευνα καί ἐκπαιδευτική πρακτική. Νέες ἀνάγκες καί ἡ κάλυψή τους.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α.Μ., Ἐπιστήμη καί Τέχνη τῆς Ποιμαντικῆς, Ἀθήνα, Ἐκδ. Ἀρμός, 1997, σ. 101- 114.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α.Μ., Τό παρόν καί τό μέλλον τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας ἀπό τή σκοπιά τῆς Ποιμαντικῆς ἢ Πρακτικῆς Θεολογίας. Ἀνάτυπο ἀπό τήν Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Α. τ. ΛΓ', σ. 317-327. Ἀθήνα 1998.